

Küreselleşme Sürecinde Örgütleri Yeniden Düşünmek

Re-Thinking The Organizations In The Process Of Globalization

Nilüfer Erol*

Özet

Modern dünyanın küreselleşme çağına girdiği ortak bir iddiadır. Tamamıyla olmasa da toplumsal yaşamın hemen hemen her alanı küreselleşme sürecinden etkilenmektedir: kültür, politika, ekonomi ve toplumsal ilişkilerin bu süreçle dönüştüğü, değiştiği görülmektedir. Bugün iletişim, ulaşım ve bilgisayar teknolojisindeki benzersiz değişimler bu sürece yeni bir ivme kazandırmış bulunmaktadır. Küresel olarak hareket halindeki para, şirketleri tekrar örgütlemekte, kuralları ortadan kaldırmakta, yerel ve ulusal politikaları önemsememektedir. Küreselleşme beraberinde bir takım rahatsızlıklara, düzensizliklere neden olsa da aynı zamanda yeni pazarlar ve zenginlikler de yaratmaktadır. Bu çalışmada küreselleşme kavramı, bunun örgütler ve yönetim üzerindeki etkileri incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Örgütler, Modernite, Yönetim, Değişim

Abstract

It is a common claim that the modern world has entered into the globalisation era. Although not completely in almost all areas of social life is affected by the globalisation process: it is seen that culture, policy, economy and social relations are changing by this process. Today changes in communication, transportation and computer technologies has accelerated this process. Globally moving money is reorganizing the business, eliminating the rules and ignores local and national policies. Although globalisation causes some discomfort and irregularities, at the same time it creates new markets and wealth. In this study the concept of globalisation and its impact on organisations and management are examined.

Key Words: Globalization, Organizations, Modernity, Management, Change

Giriş

Modern dünyanın küreselleşme çağına girdiği ortak bir iddiadır. İçinde bulunduğumuz çağ, ister “tarihin sonu”, “soğuk savaşın bitişi” ya da “modernitenin sonuçlarının gitgide radikalleşmesi” veya çok uluslu kapitalizmin kültürel eşlikçisi olarak “post-modernitenin koşullarının ortaya çıkışı”, isterse de “homogenlik ve heterojenlik arasında gitgide artan kopuşlar” olarak nitelendirilsin, küreselleşme düşüncesi her bir nitelendirmenin merkezi bir unsurudur.¹ Tamamıyla olmasa da toplumsal yaşamın hemen hemen her alanı küreselleşme sürecinden etkilenmektedir: kültür, politika, ekonomi ve toplumsal ilişkilerin bu süreçle dönüştüğü, değiştiği görülmektedir.

* Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, EYTPE Doktora Öğrencisi.

1 Fuat Keyman, “Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak: 11 Eylül, Modernite, Kalkınma ve Öteki Sorunsalı”, *Doğu Batı*, Sayı: 18, 2002, ss. 27-53.

gazi

Akademik Bakış

79

Cilt 4 Sayı 7
Kış 2010

Bugün iletişim, ulaşım ve bilgisayar teknolojisindeki benzersiz değişimler bu sürece yeni bir ivme kazandırmış bulunmaktadır. Küresel olarak hareket halindeki para, şirketleri tekrar örgütlemekte, kuralları ortadan kaldırmakta, yerel ve ulusal politikaları önemsememektedir. Küreselleşme beraberinde bir takım rahatsızlık, düzensizliklere neden olsa da aynı zamanda yeni pazarlar ve zenginlikler de yaratmaktadır. Bu çalışmada hem baskı yaratan bir kaynak hem de toplumsal adalet için küresel hareketlerin ve yayılmaların katalizörü olan küreselleşme kavramı, bunun örgütler ve yönetim üzerindeki etkileri incelenmektedir.

Küreselleşme Nedir?

Dünya bugün nasıl? Bugüne kadar nasıl değişti ve nasıl bir değişim süreci yaşamaya devam etmektedir? Bu soruya hemen cevap verebilmek o kadar da kolay değildir. Özellikle de içinde yaşadığımız dünya son yıllarda büyük değişim ve dönüşümlere sahne olmaktadır. Gerek uluslararası, ulusal ilişkiler alanında olsun, gerekse günlük yaşantımızda bu baş döndürücü değişim ve dönüşümlerin ciddi sonuçları yaşanmakta, yeni oluşumlar ortaya çıkmakta ve insanları zihniyet değişikliklerine zorlamaktadır. Hem ekonomik, hem siyasal hem de kültürel alanlarda yaşanan ve insanları "zihin karışıklığı" içinde bırakan bu değişimler en genel anlamları ve nitelikleri içinde "küreselleşme" olarak adlandırılmaktadır.

The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization kitabında Thomas Friedman "Küreselleşme bir olgu değildir. Geçici bir eğilim de değildir. Bugün bütün ülkelerin hem yerel hem de dış politikasını şekillendiren uluslararası kapsayıcı bir sistemdir ve bu nedenle bunu böyle anlamamız gerekiyor"² diye yazarken küreselleşme kavramının günümüzdeki değişmeyi anlatabilecek anahtar bir kavram olarak önemini belirtmektedir. Bu nedenle 1980'lerin meşhur "post-modernizm" kavramı gibi, günümüzde de teknoloji ve iletişimde meydana gelen ilerlemelerin bu değişimi nasıl etkileyip yönlendirdiği, süreçlerin açıklanmasında³ toplumların üçüncü bin yıla geçişlerini anlamada temel düşünce, popüler olarak kullanılan "küreselleşme" kavramı olabilir.

Diğer taraftan, küreselleşme çalışmaları genelde oldukça yeni sayılır. Her ne kadar kavram olarak küreselleşme, 1960'larda "küresel köy"⁴ deyiimiyle ortaya çıkmışsa da sadece 1980'lerin ortasından bu yana bilim insanları küreselleşmeyi kuramsal anlamda sürece dayalı ya da sistematik bir biçimde incelemeye başlamıştır. Bir kavram olarak yeni olmasının yanında sosyal bilimciler küreselleşmeyi oluşturan süreçlerin tamamen yeni olmadığı görüşündedirler.

- 2 Thomas Freidman, *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization*, New York, Farrar, Straus, 1999, s. iv
- 3 Yusuf Erbay, "Küresel İşletmelerin Yönetimi ve Türk İşletmelerin Yeni Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Faaliyetleri", *Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü*, Yayın No:11, Ankara, 1996, s. 3. ve Malcolm Waters, *Globalization*, Londra, Routledge, 1995, s. 1.
- 4 Marshall McLuhan, *Yaradığımız Medya*, (Çev.), Ünsal Oskay, İstanbul, Merkez Kitapçılık ve Yayıncılık, 2005, ss. 16, 22, 24.

Görüş

Eğer küreselleşme en geniş çerçevede toplumların, ekonominin ve politikanın bütünleşmesi ise⁵, insanlık tarihinin önemli bir döneminde pek çok bütünleştirici süreçlerin olduğu görülmektedir.⁶ Bu nedenle son yılların alan yazınında küreselleşmenin çeşitli biçimleri toplumların bütünleşmesiyle ilgili tartışmalardaki en son gelişmeleri temsil etmektedir.⁷

Çoğunluğuna göre geçen son birkaç on yılda toplumsal bütünleşmenin yapısında küreselleşmenin şimdiki dönemini ya da evresini tanımlayan niteliksel bir kayma yaşanmakta ve ilk defa ekonomik, toplumsal, siyasi ve küresel örgütlenmede gerçekten küresel kalıpların geliştiği görülmektedir.⁸ Son yıllarda olan ve olmaya devam eden değişimler tamamen olmasa da oldukça öngörülemez olduğu için, küreselleşme dünyayı yeniden yorumlamayı gerektirmektedir.⁹ Erken 21. yüzyıl dünya toplumundaki değişimin yeni ve iddialı kaynağını temsil eden küreselleşme sosyal bilimlerde son yıllarda gittikçe önem kazanmış bulunmaktadır. Dikkatlerin çoğu küreselleşmenin ekonomik boyutuna odaklanırken, akademik dünyada küreselleşme kavramı diğer birçok tartışmayı da başlatmış bulunmaktadır. Hemen hemen bütün bilimler çok çeşitli bağlamları araştırma, açıklama ve kuramsallaştırmada kuramsal olarak küreselleşmeyi işe koymaktadır Gerek sosyoloji olsun, gerek ekonomi, gerekse yönetim ya da uluslararası ilişkiler alanında olsun bütün sosyal bilimlerde bir kavram olarak küreselleşmeye ilgi gün geçtikçe artmaktadır.¹⁰ Bütün bunlara rağmen böyle geniş bir kavram olarak küreselleşmenin her yerde kullanılması beraberinde büyük sorunları da getirmektedir. Sosyal bilimcilerin genel bir küreselleşme kuramı geliştirebileceği olasılığının altında yatan temel varsayımları ise belli bir olgu ya da olgular grubunu küreselleşmeyle eş tutmaları nedeniyledir. Bu nedenle küreselleşme, bugün hararetli tartışmalara neden olan ve farklı biçimlerde algılanan bir kavramdır. Küreselleşme kavramını açıklamaya yönelik birçok tanım bulunmaktadır. Bu tanımların ortak özelliği ise ortak bir tanım üzerinde uzlaşma olmamasıdır. Küreselleşmeyi açıklamada yararlanılan dünya görüşleri, bakış açıları ve ideolojiler değiştikçe, tanımın içeriği de değişmektedir. Sözelimi, Robertson¹¹ küreselleşmeyi "hem dünyanın küçülmesi hem de bir bütün olarak dünya bilincinin kuvvetlenmesi... yani somut küresel karşılıklı bağımlılığı, küresel bir bütün olarak bilinçliliği temsil eden bir kavram" olarak tanımlamaktadır.

5 Jan Aart Scholte, *Globalization. A Critical Introduction*, Londra, Palgrave, 2000, ss. 3-4.

6 Immanuel Wallerstein, *The Politics of the World Economy*, Cambridge, CUP, 1984, s. 1

7 Anthony Hopkins, *Globalization in World History*, Londra, Pimlico, 2000, s. 2

8 Anthony Giddens, *Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives*, Cambridge, Polity, 1999, s.1

9 Anthony Giddens, *The Consequences of Modernity*, Cambridge, Polity, 1990.

10 Malcolm Waters, *Globalization*, Londra: Routledge, 1995, s. 2

11 Roland Robertson, *Globalization: Social Theory and Global Culture*. Londra: Sage Publications, 1992, s. 8.

Gazi

Akademik
Bakış

81

Cilt 4 Sayı 7
Kış 2010

Küreselleşmeyi kuramsal olarak inceleyen Giddens¹² ise küreselleşmenin “yerel olayların kendinden kilometrelerce ötede olan olaylar tarafından şekillendirildiği ya da tam tersi, uzak yerleşimleri birbirine bağlayan dünya çapında toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabileceğini” belirtmektedir. Giddens’e¹³ göre bu diyalektik bir süreçtir çünkü yerel dönüşümler uzak ilişkilerin şekillendirmeye çalıştığı biçimden çok ters bir yöne de kayabilir. Yerel dönüşümler aynı zamanda toplumsal bağların zaman ve mekân olarak yayılmasıyla küreselleşmenin bir parçasıdır. Giddens zaman ve mekân kavramlarını çok iyi bir şekilde tanımda kullanarak, küreselleşmeyi sınırların işbirliği ve siyasi forumlar olarak büyük, merkezi etkinlikler yerine yerel yaşamların özerkleşmesi anlamında yerelliği ve buna bağlı olarak bölgeselciliği vurgulamaktadır.

Giddens, küreselleşmeyi modernitenin bir sonucu olarak görmektedir. Bu anlamıyla küreselleşme, modernitenin dayandığı ekonomik, siyasi ve kültürel gelişmelerin dünya ölçeğinde yaygınlaşmasıdır. Modernite “yapısal olarak küreselleştirici” niteliğiyle küreselleşme, modernlikte zaman ve mekan bağlamında bir dönüşüm yaratmaktadır. Modern öncesi dönemde modernite zaman ve mekân birlikteliğini parçalayarak, zaman ve mekanı birbirinden uzaklaştırırken; modern dönemde zaman ve mekan uzaklaşması önceki dönemlere göre daha da artmış, buna bağlı olarak da yerel ve uzak toplumsal yapılar ve olaylar arasındaki ilişkiler de esnemiştir. İşte küreselleşme bu esneme sürecinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır ve farklı toplumsal mekânlar arasındaki bağlantı biçimleri dünya ölçeğinde şebekeleşmiştir. Giddens’e¹⁴ göre günümüzdeki küresel gelişmeler modernitenin dünya ölçeğinde yaygınlaştığının bir göstergesidir.

Giddens’in bu görüşüne karşı çıkan Keyman¹⁵ ise modernitede “ulusal” ayrıcalıklı bir konumdayken küreselleşme içerisinde bu konumunu kaybetmiş olduğunu iddia etmektedir. Gerçekten de, ulusal zaman ve mekân içerisinde yer alan toplumsal ilişkiler artık farklılıkların vurgulandığı zaman ve mekânlara taşınmıştır. Bu nedenle küreselleşme son zamanlarda yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümleri dünyanın değişen niteliğini anlamlı kılmaya yönelik bir kavram olarak kullanılmaktadır. Toplumsal yaşam içinde birbirine karşıt görünen olguların eş zamanlı var oluşlarının yanı sıra, geleceği güvensiz, riskli bir yaşam hissini de içermektedir.

12 Giddens, *Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives*, s.3, ve Giddens, *The Consequences of Modernity*, s. 12.

13 Giddens, *Runaway World*, s. 23.

14 Giddens, *The Consequences of Modernity*, 135.

15 E. Fuat Keyman, “Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak: 11 Eylül, Modernite, Kalkınma ve Öteki Sorunsalı.” *Doğu Batı*, Sayı.18, 2002, ss. 27-53.

Held, McGrew, Goldblatt ve Perraton¹⁶ ise küreselleşmeyi; suçtan kültüre, materyalizmden ruhbanlığa kadar çağdaş sosyal yaşamın tüm parçalarının dünya çapında birbirlerine olan bağımlılıklarının genişlemesi, derinleşmesi ve hızlanması biçiminde tanımlamaktadırlar. Küreselleşme sadece ekonomik, kültürel, siyasal, sosyal ilişkileri değiştirmekle kalmayıp, kullandığımız kavramlara yeni boyutlar da eklemektedir. Ülkeler arasında sınırları aşan ekonomik, toplumsal, siyasi bağlar insanları önemli ölçüde etkilerken, dünya toplumunda giderek artan bir karşılıklı bağımlılık ortaya çıkmıştır. Küreselleşme bir yandan dünya çapında mal ve insan hareketliliğinin artışı, diğer yandan da kültürel süreçte ortaya çıkan hızlı bir değişim ve farklılaşmadır. Bir yandan dünya toplumlarının birbirine benzemesi ve buna bağlı olarak da tek bir küresel kültürün orta çıkma sürecidir. Diğer yandan da her bir topluluğun ya da toplumun kendi farklılıklarını tanımlama, ayırt etme süreci olarak kullanılan küreselleşme, evrensellikle yerelliğin karşıtlığı olarak değil, eş zamanlı ve birlikte bir hareket tarzını içinde barındırmaktadır.¹⁷

Bu nedenle en geniş anlamıyla küreselleşme üyeleri arasında artan derecede bir bağımlılık ile sosyo-ekonomik bir dünya toplumu inşa etmenin kendi kendine örgütlenen bir sürecidir. Dar anlamıyla ise yerel çevrelerin dünya toplumuna artan bir şekilde açılma süreci, yani bir başka söylemle yerel çevreler arasında artan bir bağlılık süreci¹⁸ olarak görülebilir.

Küreselleşme Karşısında Örgütler

Hepimiz örgütlü bir toplumda, kısaca örgütler dünyasında yaşıyoruz. Örgütlerin yaşamımızda çok önemli bir rol oynadığı herkesin bildiği bir gerçektir. Modern toplumun ortak amaçlarını gerçekleştirmede hayati mekanizmalardır. Özellikle günümüzde daha da örgütlenmiş bir dünyada yaşıyoruz. Örgütler bütün dünyamızı sarmış bir durumda¹⁹. Eski zamanlardan bu yana örgütler bir ihtiyacı karşılamak anlamında kullanılagelmiştir. Örgüt kelimesinin türediği araç ya da alet anlamına gelen Yunanca “*Organon*” kelimesinde bu açıkça yansıtılmaktadır.²⁰ Kısaca örgütler “örgütsel amaçları gerçekleştirmek amacıyla eylemlerini koordine eden bir grup insan...”²¹ biçiminde tanımlanabilir.

16 David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt ve Jonathan Perraton, *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*, Cambridge: Polity Press, 1999, s. iv

17 A. Yaşar Sarıbay ve Keyman E. Fuat, “Global -Yerel Eksende Türkiye, Siyasetve Toplumsal Yaşam” A. Yaşar Sarıbay ve E. Fuat Keyman (der.), *Global Yerel Eksende Türkiye*, İstanbul, Alfa yayıncılık, 2000, ss. 20-21.

18 Henk J. L. Voets ve LucioBiggiero, “Globalization and Self-Organization: The Consequences of Decentralization for Industrial Organization”, *International Review of Sociology*, Cilt. 10, Sayı.1,(2000), ss. 73–82

19 W. Richard Scott, *Organizations: Rational, Natural, and Open Systems* (5th ed.). Upper Saddle River, NJ, Prentice Hall, 2003, s.3.

20 Gareth Morgan, *Images of Organization*, Beverly Hills, Sage Publications, 1985, s. 23.

21 Harold Kerzner, *Project Management: A system Approach to Planning, Scheduling, and Controlling* (8th ed.). Hoboken, NJ, Wiley, 2003, s. 87.

Gazi

Akademik
Bakış

83

Cilt 4 Sayı 7
Kış 2010

Kökenleri Max Weber ve öncesine kadar dayansa da akademik bir disiplin olarak örgüt ve yönetimle ilgili çalışmalarının başlangıcı 1890'larda Taylorizm'in en üst hareketini temsil ettiği bilimsel yönetimin ortaya çıkışı ile başlamaktadır. Özellikle 1887 yılında "Yönetimin İncelenmesi" adlı makalesiyle konunun bir bilim alanı olması çağrısını ilk olarak Wilson²² yapmıştır. Daha sonra Goodnow²³ siyaset ve yönetimin ayrı alanlar olarak kabul edilerek incelenmesi gerektiğini öne sürmüştür. Buna göre siyaset karar verir ve yönetim teknik bir hizmet aracı olarak siyasetin kararlarını uygular. Ayrıca bu dönemde sanayi kuruluşlarının ve kamu kurumlarının örgütsel yapıları ve işleyişi hakkında önemli açıklamalar da yapılmıştır. Bunlar arasında en ünlüleri Taylor'un²⁴ "Bilimsel Yönetim"i, Weber'in²⁵ "Bürokrasi Teorisi", Fayol'un²⁶ "Yönetim Teorisi (Fonksiyonları- İlkeleri)" veya Gulick'in²⁷ "Yönetim Teorisi (Süreci veya İlkeleri)" sayılabilir.

Bilimsel yönetim anlayışı bir örgütün yapısı ve işleyişi ile ilgilibiçimsel yani örgütün görünen yönüne bakarak yapısal açıklamalarda bulunmaktadır. Örgüt kuramının ortaya çıktığı o dönemlerde iyi ya da kötü, rasyonel örgüt yapıları toplumsal etkinlikleri şekillendirmede en iyi yol olarak görülmektedir.²⁸ Uzun vadede rekabetçi evrim ve sosyo-teknik karmaşıklığın artması daha fazla rasyonelleşme ve standartlaşmayı gerektirmektedir. Önemli etkinlikleri üretmenin ve kontrol etmenin en etkili ve en verimli yolu bu olduğu için toplumlar da örgütler artmış ve zamanla hâkim olmuşlardır. Rasyonel yaklaşım örgütlerin belli koşullarda amaçlanan hedeflere ulaşabileceğini savlamaktadır. Gerekli şartları taşıdığı sürece örgütler amaçlanan hedeflere ulaşmada çok sorun yaşamazlar. İnsanlar akıl ve bilim yoluyla en iyi işleyen bir örgüt yapısını kurabilirler. Bu çerçevede örgütler oldukça gerçekçi ve somut teknik girişimlerdir, çevrelerinden ayrıldıkları kesin sınırları vardır, sıkı bir biçimde koordine ve kontrol edilebilir ve verimlilik mantığıyla işletilmelidir. Bunlara bağlı olarak diğer bir özellik bu yaklaşımlar örgütlerde fiziksel kapasiteyi öne çıkarmış ve örgütleri bir makine kabul ederek mekanik bir bakış açısı benimsemiştir.

- 22 Woodrow, "The Study of Administration", Jay M. Shafritz ve A. C. Hyde (der.) *Classics of Public Administration*, New York, Harcourt Brace College Publishers, 1997, s. 14.
- 23 Frank J. Goodnow "Politics and Administration" Jay M. Shafritz ve Albert C. Hyde (der.) *Classics of Public Administration*, New York, Harcourt Brace College Publishers, 1997, ss. 27-29.
- 24 F. Winslow Taylor, "Bilimsel Yönetimin İlkeleri", (Çev: H. Bahadır Akın), Bilimsel Araştırma Dizisi, Konya: Çizgi Kitabevi, 1997 ve F. Winslow Taylor, "Scientific Management", Jay M. Shafritz ve Albert C. Hyde (der.) *Classics of Public Administration*, New York, Harcourt Brace College Publishers, 1997, ss. 30-32
- 25 Max Weber, *The Theory of Social and Economic Organisation*, Talcott Parson (Çev.), Londra, Oxford University Press, 1947.
- 26 Henri Fayol, "General Principles of Management", Derek S. Pugh (der) *Organisation Theory*, Harmondsworth- Middlesex, Penguin Education, 1973, ss. 101-123
- 27 Luther Gulick, "Notes on the Theory of Organisation", Jay M. Shafritz ve Albert C. Hyde (der.), *Classics of Public Administration*, New York, Harcourt Brace College Publishers, 1997, ss. 81-89.
- 28 W. Richard Scott, *a.g.e.*, s. 25.

İnsanları da bu makinelerin bir parçası kabul etmekte ve psikolojik, sosyolojik ve sosyal psikolojik davranış boyutunu çok göz önüne almamaktadır.²⁹

Birinci Dünya Savaşı sonrasında örgütlerle ilgili çalışmalar “Hawthorne Etkisi”nin keşfedilmesiyle beraber insan etkeni ile psikolojisinin örgütleri nasıl etkilediğinin incelenmesine kaymıştır. Bu “İnsan İlişkileri Hareketi” örgütlerde takımlara, güdülenmeye ve bireylerin amaçlarının gerçekleştirilmesine daha çok odaklanmıştır. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte örgüt çalışmalarında büyük ölçekli lojistik ve operasyonel araştırma gibi buluşlar örgüt çalışmalarında ilginin tekrar sistem ve rasyonel yaklaşımlara yönelmesine yol açtı. 1960 ve 1970’lerde ise alan sosyal psikolojiden güçlü bir biçimde etkilendi. 1980’lerden başlayarak örgütlerin kültürel boyutları ve değişimin açıklanması örgüt çalışmalarının önemli bir parçası haline geldi.³⁰

Bundan 30–40 yıl kadar önce örgütlerin çoğu kişisel, sözlü, yazılı iletişim yoluyla komuta ve denetim ile açıklanmakta, örgüt yaşamının daha az alışılmış alanlarını izlemeye dayalıydı. Hiyerarşi bir kuraldı, bilgisayarlar henüz keşfedilmemişti ve telefon anlık iletişimin tek aracıydı. Kabul edilmiş örgüt tasarımına meydan okuyacak yeni teknolojiler hayal edilemeyecek gibi görünüyordu. O günden bu yana her şey değişti. Yeni bir binyılla birlikte, örgüt ve yönetim kuramcılarının araştıracağı birçok yeni olgu, yeni şartlar, yeni oluşumlar, yeni örgütlenme modelleri ve hatta yeni örgütler ortaya çıktı.

Yüzyılımızın başından itibaren, hatta geçen yüzyılın sonuna doğru bu yüzyılın çok daha farklılaşacağına sinyalleri verilmekteydi. Nitekim 1900’lü yılların başında Frederick W. Taylor tarafından kaleme alınan “Bilimsel Yönetim İlkeleri”³¹ adlı çalışma ile açıklanan yönetim gerçekleri, artık 21. yüzyılda yerini yeni gerçeklere ilişkin düzenlemelere terk etmek zorunda kalmıştır. Tarihsel süreç açısından bakıldığında örgütleri anlama amacıyla geliştirilen kuram ve yaklaşımlarda biçimsel örgüt açıklamalarından doğal örgüt açıklamalarına, daha sonra çevresiyle beraber ele alan bütünsel çağdaş yaklaşımlara ve son olarak ise örgüt kültürü, örgütler arası açıklamalar ile kamu-özel ayrımının olmadığı yönündeki yaklaşımlara doğru bir gelişme yaşandığı gözlemlenmektedir.

Bu çerçevede toplumsal yaşamı birçok yönde etkileyen küreselleşmenin örgüt ve yönetim çalışmaları için anlamı nedir? Günümüzde küreselleşmeyle birlikte toplumsal yaşamın örgütlü bir biçimde yapılaşma eğilimi tüm dünyada hâkim bir anlayışa dönüşmüştür. Özellikle ortaya çıkan bir dünya toplumu imajı ve gerçekleri o kadar fazla artış göstermekte ve yoğunlaşmaktadır ki, toplumsal yaşam yerel ve ulusal olmaktan daha çok küresel bir çerçevede tartışılmaya başlamıştır. Bunun yanında hâkim olan örgütlü bir dünyada yaşama eğilimi formal ve rasyonel düzenlemelere değer vermekte ve bu da örgütleri güçlendirmektedir. Bir başka deyişle toplumlar; okullar, hastaneler,

29 Gareth Morgan, *a.g.e.*, s.35.

30 Scott, *a.g.e.*, ss. 30-34.

31 Taylor, *a.g.m.*, ss.30-32.

Gazi

Akademik
Bakış

85

Cilt 4 Sayı 7
Kış 2010

vakıflar, yardımlaşma dernekleri, iş dünyası ve devlet kurumları gibi yapılar da küresel standartlar ışığında formal ve teşkilatlı örgütlenmelere ihtiyaç duymaktadır. Bu farklı çerçevede örgütler; özerklik unsurlarıyla bağımsız aktörler gibi sınırlı, rasyonel, amaçları olan farklılaşmış yapılar olarak daha farklı bir anlam taşımaktadır.³²

Örgütler küreselleşmeden etkilenmekle kalmadı aynı zamanda bütün etkinlikleriyle küreselleşmeyi tetikledi, kolaylaştırdı, devam etmesine ve yayılmasına yardımcı oldu. Küreselleşmeyle birlikte artan rekabet, teknolojiye değişimler ve kaynakların daha iyi kontrol edilmesine artan gereksinim gibi ortaya çıkan etkenler örgütleri değişmez değişkenlerinin karmaşıklık ve karışıklık olduğu karmaşık toplumsal yapılar³³ olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Üstelik küresel çevrenin çok hızlı değişimi örgütleri endişelendiren diğer bir zorluktur. Çevresel değişimleri anlamak ve yumuşak bir tepkide bulunmak evrensel olarak önemli sayılan bir başarı etkenidir. Ayrıca hız en kısa yolu tanımlayabilme becerisiyle ilişkilidir.³⁴

Küreselleşmenin hızlanmasının örgütler üzerinde birçok etkisi vardır. Tüm dünyada gerçekleşen olayların ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik, ticari ve diğer etkilerinin uluslar, ulusal kültürler, zaman, mekân gibi geleneksel sınırları kolaylıkla geçebildiği tek ve bütünleşmiş bir dünyaya doğru yaklaşıldığı hissi küreselleşmeyle birlikte gün geçtikçe artmaktadır. Bu kesin sınırların çözülmesi önceden kesinmiş gibi görünen ayrımları belirsizleştirmektedir. Belirsizlikle beraber örgütleri kontrol etmek de zorlaşmaktadır.

Ortaya çıkan küreselleşme ile rekabet artık yerel olmaktan çıkmıştır. Bugün hem insanların hem de örgütlerin karşı karşıya buldukları en büyük zorluk yaşadıkları yerel/küresel ikilemdir. Bu yeni çerçeveye uyum sağlayabilmek hayati önem taşımaktadır. Ulusal ekonomilerin ulusal sınırlar içinde kaldığı dönemlerde belli bir alanda bir şirketin rakibi genellikle ulusal iken, küreselleşmeyle beraber sınırların belirsizleşmesi o alandaki rakip sayısını muazzam bir şekilde arttırmıştır.³⁵

Bunun sonucunda örgütlerin daha çabuk tepki vermesini gerektiren bir durum ortaya çıkmaktadır. Yani yeni teknolojileri daha hızlı geliştirebilen ya da değişimlere daha hızlı uyabilen örgütler rekabeti sürdürebilecektir.³⁶ Tepkide çabuk olmak için ise örgütler düzleşmekte, küçülmekte ve birbirleriyle ağlar kurmaktadır.

32 Nils Brunsson veKertsin Sahlin Anderson, "Constructing Organizations: The Example of Public Sector Reform", *Organizational Studies*, Cilt. 21, Sayı:4, 2000, ss.721-746.

33 Enver Özkalp ve Çiğdem Kirel, *Örgütsel Davranış*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma çalışmaları Vakfı Yayın No. 149, 2001, s. 3.

34 Thow Yick Liang, *Organizing Around Intelligence*, Singapore, World Scientific Publishing Company Inc., 2004, s. 1.

35 Thow Yick Liang, *a.g.e.*, ss.35-40.

36 Scott, *a.g.e.*, s. 4.

Küreselleşme sonucunda ortaya çıkacak değişimleri önceden görmek olanaksızlaştığı için her örgütün çevresindeki değişimlere daha esnek tepkide bulunma becerisini geliştirmesi gerekmektedir. Özellikle küreselleşmeyle birlikte örgüt çevresinde oluşan değişimlerin gelecekte başarılı olabilmeleri için örgütler tarafından iyi anlaşılması gerekmektedir. Birçok örgüt ve yönetim için küresel rekabeti anlamak başarı ve başarısızlık arasındaki fark olacaktır.³⁷

Bunun yanı sıra örgütlerin yapıları ve örgütleri yönetme anlayışları ve biçimleri gibi pek çok değişik konu ya hızlı bir gelişim süreci içine girmekte ya da tamamen yenilenmektedir. Örgütler ve yönetimde bir devrimin tam ortasında bulunmaktayız. 19. ve 20. yüzyıllarda hâkim olan mekanik ilkeler elektronik bir evreninkilerle yer değiştirmektedir. Sonuçta bu değişimler, yöneticilerin örgütleri yeni bir şekilde anlamalarını zorunlu kılmaktadır. Küreselleşme gibi hızlı değişimlerin yaşandığı günümüzde yöneticilerin olguları farklı bir biçimde görecektir, anlayacak ve buna göre şekillendirebilecek yeterliklerini geliştirmeleri oldukça önem kazanmış bulunmaktadır.³⁸ Bu nedenle artık yeni gerçeklere ilişkin yeni kavramların dikkate alınması ve ona uygun olan yapıların kurulması gerekmektedir.³⁹

Sonuç

Daha geniş bir çerçeveden bakacak olursak örgütler için hayati bir önem taşıyan örgütlerin liderliğinde, yönetim felsefesinde ve stratejisinde ve toplumsal dinamiklerinde karmaşıklığı, evrimi, düzensizliği ve zekâyı birleştiren yeni bir zemin oluşturulmaktadır. İnsanlık örgütlerin makineden daha çok daha fazla akıl olduğunu anlamaya başlamıştır. Ayrıca bu sistemlerin karmaşık, düzensiz ve uyarlanabilir yapılar olduğu yeni ortaya çıkmaktadır. Bugüne kadar kolaylık olsun diye düzensizlik boyutu ihmal edilse de çevredeki değişimler örgütleri yönetme, liderlik etme ve yapısallaştırmada yeni anlayışların gelişmesine yol açmaktadır. Bu anlayışlardan en önemlisi de zekâ çerçevesinde örgütlenmektir. Böyle bir girişim oldukça sabır ve zaman isteyen bir uğraştır.⁴⁰

Basit bir organizmanın dahi çevreyi tanınması, gelişmesi ve uyarlanması zekâ ile başlatılan ve oluşturulan yerel bir düzenlemedir. Belli bir gelişimi sağlayan zekâ düzensiz özellikler gösterir ve yaşamı ve bilinçliliği destekler. Zekâ olmadan yaşam var olamaz. Aynı şekilde bir örgütün yaşamını sürdürebilmesi ve rekabet edebilmesi için kendi örgütsel akıllı, bilinçliliği ve ortak zekâsı olmalıdır. Bu üç özellik yaşam, zekâ ve yapı birbirinden ayrılmaz. Açıkçası zekâ evrenin bütün dinamiklerini ve dünyada bütün yapıların ve yaşamların evrimini orkestra gibi yöneten ve sürdüren gizil enerjidir. Bu anlamda insanlar tara-

37 Voets ve Biggerro, *a.g.m.*, s. 73.

38 Morgan, *a.g.e.*, s. 5.

39 Parlak ve Yıldırım, "Bell, Touraine ve Castells'in Düşünceleri Işığında Sanayi Ötesi Toplumdan Bilgi Ötesi Toplumuna", 2. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri*, İzmit, 17-18 Mayıs 2003, ss.58-61

40 Thow Yick Liang, *a.g.e.*, s. 4.

ından oluşturulan örgütlerin başarılı bir evrim geçirmesi için zekâya ve ortak zekâya dikkatlerini çevirmesi gereklidir. Bu nedenle örgütsel zekâ liderler, yöneticiler, devlet kurumları, toplumlar ve uluslar için gereklidir. İçinde bulunduğumuz küreselleşme çağında örgütsel zekâ ile ilgili yeni açılımlar hala devam ettiği için bu çalışmanın en önemli amacı örgütler ve yönetimleriyle ilgili bu yönde bir açılım oluşturmaktır.

Kaynaklar

BRUNSSON Nils ve SAHLIN-ANDERSON, Kerstin, "Constructing Organizations: The Example of Public Sector Reform", *Organizational Studies*, Cilt. 21, Sayı.4, 2000, ss.721-746.

ERBAY Yusuf, "Küresel İşletmelerin Yönetimi ve Türk İşletmelerin Yeni Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Faaliyetleri", *Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü*, Yayın No:11, Ankara, 1996.

FAYOL Henri, "General Principles of Management", Derek S. Pugh (der) *Organisation Theory*, Harmondsworth- Middlesex, Penguin Education, 1973, ss. 101-123.

FRIEDMAN Thomas, *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization*. New York, Farrar, Straus, 1999.

GIDDENS Anthony, *The Consequences of Modernity*, Cambridge, Polity, 1990.

GIDDENS Anthony, *Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives*, Cambridge: Polity, 1999.

GOODNOW Frank J., "Politics and Administration" Jay M. Shafritz ve Albert C. Hyde (der), *Classics of Public Administration*, New York, Harcourt Brace College Publishers, 1997, ss. 27-29.

GULICK Luther, "Notes on the Theory of Organisation", Jay M. Shafritz ve Albert . C. Hyde (der.), *Classics of Public Administration*, New York, Harcourt Brace College Publishers, 1997, ss. 81-89.

HELD David, MCGREW, Anthony, GOLDBLATT David ve PERRATON Jonathan, *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*, Cambridge, Polity Press, 1999.

HELD David, GOLDBLATT David & PERRATON, "Rethinking Globalization", David Held & Anthony McGrew (der.), *The Global Transformations Reader*. Cambridge, Polity Press, 2003, ss. 67-68.

HOPKINS Anthony (der.), *Globalization in World History*, Londra, Pimlico, 2000.

KERZNER Harold, *Project Management: A system Approach to Planning, Scheduling, and Controlling* (8th ed.), Hoboken, NJ, Wiley, 2003.

KEYMAN E. Fuat, "Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak: 11 Eylül, Modernite, Kalkınma ve Öteki Sorunsalı", *Doğu Batı*, Sayı. 18, 2002, ss. 27-53.

LIANG, Thow Yick, *Organizing Around Intelligence*, Singapore, World Scientific Publishing Company Inc., 2004.

McLUHAN Marshall, *Yaradığımız Medya*, (Çev.), Ünsal Oskav, İstanbul, Merkez Kitapçılık ve Yayıncılık, 2005, ss. 16, 22, 24.

MORGAN Gareth. (1985), *Images of Organization*, Beverly Hills, Sage Publications, 1986.

ÖZKALP Enver ve KIREL, Çiğdem. *Örgütsel Davranış*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, Yayın No. 149, 2001.

Görüş

Akademik
Bakış

88

Cilt 4 Sayı 7
Kış 20110

PARLAK Zeki ve YILDIRIM, Engin, "Bell, Touraine ve Castells'in Düşünceleri Işığında Sanayi Ötesi Toplumdan Bilgi Ötesi Toplumuna", *2. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri*, İzmit, 17-18 Mayıs 2003, ss.58-61.

ROBERTSON Roland, *Globalization: Social Theory and Global Culture*, Londra, Sage Publications, 1992.

SARIBAY A. Yaşar ve KEYMAN E. Fuat, "Global -Yerel Eksende Türkiye, Siyaset ve Toplumsal Yaşam", A. Yaşar Sarıbay ve E. Fuat Keyman (der.), *Global Yerel Eksende Türkiye*, İstanbul, Alfa yayıncılık, 2000, ss. 17-38.

SCHOLTE Jan Aart, *Globalization, A Critical Introduction*, Londra, Palgrave, 2000.

SCOTT W. Richard, *Organizations: Rational, Natural, and Open Systems* (5th ed.). Upper Saddle River, NJ, Prentice Hall, 2003.

TAYLOR F. Winslow, "Bilimsel Yönetimin İlkeleri", (Çev: H. Bahadır Akın), Bilimsel Araştırma Dizisi, Konya, Çizgi Kitabevi, 1997.

TAYLOR F. Winslow, "Scientific Management", Jay M. Shafritz ve Albert C. Hyde (der.) *Classics of Public Administration*, New York, Harcourt Brace College Publishers, 1997, ss. 30-32.

VOETS Henk J. L. ve BIGGIERO, Lucio, "Globalization and Self-Organization: The Consequences of Decentralization for Industrial Organization", *International Review of Sociology*, Cilt. 10, Sayı.1, (2000), ss. 73-82.

WALLERSTEIN Immanuel, *The Politics of the World Economy*, Cambridge, CUP, 1984.

WATERS Malcolm, *Globalization*, Londra, Routledge, 1995.

WEBER Max, *The Theory of Social and Economic Organisation*, Talcott Parson (Çev.), Londra, Oxford University Press, 1947.

WILSON Woodrow, "The Study of Administration", Jay M. Shafritz ve A. C. Hyde (der.) *Classics of Public Administration*, New York, Harcourt Brace College Publishers, 1997, ss.14-26.